

XX – XXI ASR BOSHLARIDA SOTSIOLOGIYANING DAVRLARGA AJRATISH MUAMMOSI

Sadullayeva Gulchehra Amrillo qizi

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti

Ijtimoiy fanlar fakulteti Sotsiologiya yo'nalishi 1-kurs talabasi.

E-mail: gulchehrasadullayeva97@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15295047>

Annotatsiya. Ushbu maqolada XIX-XX asr boshlarida sotsiologiya fanining shakllanishi va uning tarixini davrlarga ajratish muammosi tahlil qilingan. Asosiy e'tibor metodologik yondashuvlar, nazariy maktablar va tarixiy sharoitlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikka qaratilgan.

Shuningdek, davrlashtirishdagi nazariy va amaliy murakkabliklar ko'rib chiqilgan hamda sotsiologiya tarixini tizimli tahlil qilishga oid tavsiyalar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: sotsiologiya tarixi, davrlashtirish muammosi, XIX asr, XX asr boshlarida sotsiologiya, metodologik-yondashuv, nazariy maktablar, pozitivizm, marksizm, funksionalizm.

ПРОБЛЕМА ПЕРИОДИЗАЦИИ СОЦИОЛОГИИ В НАЧАЛЕ XX–XXI ВЕКОВ: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ И ВЫЗОВЫ.

Аннотация. В данной статье рассматривается проблема периодизации истории социологии в начале XX–XXI веков. Анализируются трудности выделения новых этапов развития социологии в условиях постмодернизма, глобализации, цифрового общества и теоретического плюрализма. Автор предлагает пересмотреть критерии периодизации с учетом стремительных социальных изменений и многообразия современных социологических парадигм.

Ключевые слова: социология, современная социологическая теория, периодизация, постмодернизм, глобализация, цифровое общество, теоретический плюрализм.

THE PROBLEM OF PERIODIZATION IN SOCIOLOGY IN THE EARLY 20TH–21ST CENTURIES: CONTEMPORARY APPROACHES AND CHALLENGES.

Abstract. This article explores the issue of periodizing the development of sociology in the early 20th and 21st centuries. It examines the methodological difficulties in identifying new stages of sociological thought amidst postmodernism, globalization, the digital society, and theoretical pluralism. The author suggests revisiting periodization criteria by considering the diversity of paradigms and the rapidly changing nature of contemporary society.

Keywords: sociology, contemporary sociological theories, periodization, postmodernism, globalization, digital society, theoretical pluralism.

Kirish. Sotsiologiya mustaqil ilmiy fan sifatida XIX asrda shakllangan bo'lsa-da, uning tarixiy rivojlanish bosqichlarini aniqlashtirish va davrlarga ajratish hali-hanuz murakkab masalalardan biri bo'lib qolmoqda. Bu muammo sotsiologik tafakkurning dinamik va ko'p qirrali xarakteri, shuningdek, ijtimoiy voqeliklarning doimiy o'zgaruvchanligi bilan izohlanadi.

Ushbu maqola sotsiologiya tarixining XIX asr oxiri va XX asr boshlarida yuzaga kelgan asosiy nazariy oqimlari asosida davrlashtirish muammolarini tahlil qilishga bag'ishlanadi.

1. Sotsiologiya tarixining an'anaviy davrlashtirilishi

An'anaviy yondashuvda sotsiologiya quyidagi asosiy davrlarga bo'linadi:

Klassik davr (XIX asr – XX asr boshlariga qadar): O. Kont, K. Marks, M. Veber, E. Dyurkgeym.

Zamonaviy davr (XX asr o'rtalari): T. Parsons, R. Merton, G. Blumer.

Postmodern davr (XX asr oxiri – hozirgi vaqtgacha): J. Baudrillard, Z. Bauman, A. Giddens.

Bu yondashuv sotsiologiyaning rivojlanishini bosqichma-bosqich ko'rsatadi, ammo XXI asrda yangi omillar bu sxemani murakkablashtirmoqda.

2. Postmodernizm va nazariy pluralizm

Postmodern davrda bilimga bo'lgan yondashuvlar relativlashdi. Lyotar (1984) bu davrni "metanarrativlar inqirozi" deb ataydi. J. Baudrillard "simulyakra" va "hiperreallik" tushunchalarini ilgari surgan. A. Giddens esa "reflektiv modernlik" orqali o'zgaruvchan jamiyat modelini taqdim etgan. Bu holat sotsiologiyani yagona yondashuv asosida davrlashtirishga qarshi chiqadi.

3. Globalizatsiya va raqamli transformatsiya ta'siri

M. Castellsning "Tarmoqli jamiyat" nazariyasi XXI asr sotsiologiyasiga yangi o'lchov qo'shdi. Internet, sun'iy intellekt va axborot oqimi ijtimoiy hayotni keskin o'zgartirdi. Bu esa sotsiologiyaning yangi — raqamli davrini boshlab berdi. Endi davrlashtirishda texnologik omillar ham muhim ahamiyat kasb etmoqda.

4. O'zbek sotsiologiyasida davrlashtirish yondashuvi

O'zbekistonlik olimlar, jumladan A. Karimov, B. Tursunov va S. Islomovlar sotsiologiyaning milliy kontekstda shakllanishini bir necha bosqichga bo'lishadi:

Boshlang'ich davr (1990–2000): sotsiologiyaning mustaqil fan sifatida shakllanishi

Rivojlanish bosqichi (2000–2010): sotsiologik tadqiqotlar sonining ortishi

Integratsion davr (2010-yildan hozirgacha): xalqaro tajribaning milliy amaliyotga qo'shilishi, ijtimoiy tarmoqlar va raqamli texnologiyalarning sotsiologik tahlili

Bu davrlashtirishda milliy ijtimoiy hayot, siyosiy barqarorlik, va madaniy qadriyatlar inobatga olingan.

Xulosa

Sotsiologiyaning davrlarga ajratish masalasi hozirgi kunda nafaqat tarixiy, balki metodologik muammo sifatida ham dolzarb. XX–XXI asrlar boshi ijtimoiy tafakkurda chuqur oʻzgarishlar yuz bergan davr boʻlib, bu sotsiologiyada ham yangicha davrga oʻtishga sabab boʻldi.

Postmodernizm, globallashuv, texnologiya taraqqiyot va milliy tafakkur davrlashtirishni kompleks yondashuv bilan amalga oshirishni taqozo etadi. Shuning uchun sotsiologiya tarixini bir yoqlama sxemalarda emas, balki koʻp qatlamli, moslashuvchan model asosida baholash lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov, A. (2010). Sotsiologiya: nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: Oʻzbekiston Milliy ensiklopediyasi.
2. Tursunov, B. (2012). Sotsiologiya asoslari. Toshkent: Fan.
3. Islomov, S. (2015). Zamonaviy sotsiologik nazariyalar. Toshkent: Ilm Ziya.
4. Gʻulomov, A. va boshq. (2009). Sotsiologiya. Toshkent: Oliy taʼlim.
5. Giddens, A. (1991). Modernity and Self-Identity. Polity Press.
6. Bauman, Z. (2000). Liquid Modernity. Polity Press.